

Received : 22.03.2017

Editorial Process Begin: 23.03.2017

Published: 26.05.2017

Hikikomori: Toplumsal Gerçeklikten Dijital Yönelimlere Modern Kültürün Kaçış ve İzolasyon Sorunsalı

Sertaç Timur DEMİR, Gümüşhane Üniversitesi, Radyo Televizyon ve Sinema, Yrd. Doç. Dr.
stdemir@gumushane.edu.tr

ÖZET

Bu çalışma, özellikle Japonya ve diğer Uzak Doğu ülkelerinde yükselen ve her geçen gün küresel boyut kazanan hikikomori fenomenini ele almaktadır. Eğitim, meslek ve aile gibi toplumsallaşma faktörlerinin etkisi altında odalarına kapanan ve yıllarca oradan çıkmayan bireyleri tanımlayan hikikomori, teknoloji ve rekabet temelli modern kültürün bir semptomu olarak yorumlanabilir. Öyle ki bugün Türkiye’de bile sayısız ebeveyn, kendi dünyalarında izole olan, insanlarla iletişime geçemeyen, sorumluluk almayan ve sosyal ağlarda sanal kimlikler edinip; bilgisayar oyunları, elektronik tüketim ve online kumar gibi teknoloji eksenli yönelimler içinde kaybolan çocuklarından şikayet etmektedir. Sayısı özellikle gençler arasında artan hikikomori vakası, hem geri çekilmeyi hem de dış dünyadan kopuşu ifade etmektedir. Hikikomori’nin sonuçları kadar nedenlerini de sorgulamayı amaçlayan bu makale, söz konusu Japon toplumu sorunsalını yerelliğin ötesinde çağdaş dünyaya dokunan bir tür yaygın trend olarak analiz etmektedir. Bu nedenle, bu nitel çalışmanın temel referansları her ne kadar Uzak Doğu’ya ait metin ve filmlere dayandırılrsa da, argüman ve çıkarımları, içinde Türk toplumunun da olduğu akışkan ve kırılğan moderniteye dairdir.

Anahtar Kelimeler: Hikikomori, modernite, dijitalleşme, baskı, kaçış, izolasyon.

Hikikomori: The Problematic of Escape and Isolation of the Modern Culture from Social Reality to Digital Orientations

ABSTRACT *This paper deals with the phenomenon Hikikomori that has risen especially in Japan and other far-east countries and has acquired a global dimension each passing day. Hikikomori, which defines those who lock themselves in their room and who never go out of the room under the influence of socialisation factors such as education, occupation and family, can be interpreted as a symptom of technology and competition-based modern culture; so much so that today numerous parents even in Turkey complain about their children who are isolated to their world, who cannot communicate, who do not take responsibility and who lose themselves in technology-related orientations such as virtual identities in social networks, computer games, electronic consumption and online gambling. The case of Hikikomori that has been increased among the youth indicates both withdrawal and disengagement from external world. This article that aims to examine the causes as well as results of Hikikomori analyses the Japanese society-centred question as a sort of common trend that touches upon the contemporary world beyond locality. That is why, although essential references of this qualitative study is based on the far-eastern texts and films, its arguments and findings are about the liquid and fragile modernity that covers Turkish society.*

Keywords: *Hikikomori, modernity, digitalisation, oppression, escape, isolation.*

Giriş

Anlamı içe dönmek, izole olmak ve geri çekilmek olan Hikikomori, 1980'lerin ilk yıllarında psikiyatr Saito Tamaki tarafından kavramsallaştırılmış ve 1990'larda toplumsal bir sorun ve kolektif bir hastalık olarak ele alınmaya başlanmıştır (Saito, 1998). Özellikle 15 ile 40 yaş aralığındaki bireylerde gözlemlenen Hikikomori, toplumdan uzak ve belki de ona bir tür tepki olarak odalarından yıllarca çıkmayan kişileri ifade etmektedir. Bu açıdan Japonya Sağlık, Çalışma ve Refah Bakanlığı, Hikikomori'yi bir kişinin başkalarıyla iletişimi sıkı bir şekilde sınırlandırmak suretiyle evinden ya da odasından en az altı ay ve daha fazla sürede çıkmaması hali olarak tanımlamıştır (2003 aktaran Teo, 2010). Erkeklerde kadınlara oranla daha yoğun olduğu tespit edilen Hikikomori, bu eksende Japonya'da mesleki kariyer ve başarı konusundaki beklentilerin ağırlıkla erkek nüfusuna yöneltildiği geleneksel cinsiyet modeline gönderme yapmaktadır (Leonardsen, 2010: 147). Richard Sennett de, *Saygı* isimli eserinde (2003: 112), barınak sağlamak gibi görevlerin geleneksel olarak erkeklere düştüğünü belirtmektedir.

Hikikomori bireyler, vakitlerinin büyük bir kısmını kendilerinin dış dünyayla tek bağı olan internet tabanlı araçlarla geçirmektedirler. Bunun dışında Japon çizgi romanı olan manga okumakta ve film izlemektedirler. Herkesin uyuduğu geceleri uyanık geçirirlerken; gündüzleri ise uyurlar ve dışarıdan gelen güneş ışığından dahi rahatsız olurlar. Zaten Kaneko'ya göre de (2006: 233), Hikikomori zaman baskısına ve toplumsal rol performanslarına bir tepki biçimidir. Zamansallığın ve toplumsallığın zirveleştiği gündüzlerle bu denli mesafeli olmaları bundan olabilir. Eğitimle, işle ve çalışmayla sonuna kadar problemlili olan bu hareketsiz bireyler (Brinton, 2011), aileleriyle birlikte evin bir odasında tek başına yaşamakta ve bir tür asalak yaşam sürdürmektedirler; öyle ki onlar içine düştükleri sorunları tanımlamak, bunlara çözüm bulmak ve eyleme geçmek konusunda kararsız ve dirayetsizdirler.

Dziesinski (2003: 18), Hikikomori'ye giden yolu formüle ederken ilk aşama olarak toplumsal baskıların altını çizmektedir. Buna göre okul, sınavlar, aile ve kariyer beklentileri bu baskının özünü oluşturmaktadır. İkinci aşamada özelde okulda sataşmaya maruz kalma (bullying) ve sınavlarda başarısız olma gibi utanç duygusunu harekete geçiren faktörleri belirten Dziesinski, üçüncü aşamada ailevi ihtilafın belirleyiciliğini vurgulamaktadır. Aşırı koruyucu ebeveynlere sahip olmak bu hastalığı tetikleyen sebepler arasında sayılmaktadır. Bağımlılık¹ hikikomoriye neden olan ve Japon kişilik modelinin anahtar kavramlarından olan ve çocukların duygusal olgunluğa erişmelerinde rol alan özellikle de annelerin kontrolünde olan kültürel bir parametredir (Nakagaito, 2004 aktaran Ronald ve Alexy, 2011). Başka bir deyişle, Saito'nun öne sürdüğü gibi (2003: 107-112 aktaran Ronald ve Alexy, 2011), hikikomori aile içi aşırı bağımlılığın da iflasıdır. Kendi dünyalarına çekilen *kurbanların* bu sorununa çözüm bulacak okul veya hastane gibi kurumsal desteğin yetersizliği, Hikikomori sürecinin dördüncü aşamasını oluşturmaktadır. Bu sürecin sonunda yıllarca odasından dışarı çıkmayan, tüm bakımları aile tarafından sağlanan bireyler ortaya çıkmaktadır. Bunların çok da yüksek olmayan bir oranı rehabilite edilmeyi ve toplumsal hayata geri dönmeyi kabul etmekte ve iyileşebilmektedir.

Göz alıcı hızda cereyan eden sosyal değişimin özellikle modern bireyler üzerinde yaratabileceği tahribatların anlaşılması açısından da Japonya oldukça karakteristik bir örnek olabilir. Japonya'daki genç nüfusun yaklaşık dörtte birini tehdit eden Hikikomori fenomeni, Shimoyachi'ye göre (2003) bir ulusu çöküşe götürebilecek denli güçlü bir hastalıktır ve asıl nedeni de Japon tarzı sıkı çocuk yetiştirme kültürü ve rekabetçi eğitimidir. Ayrıca daha çok Japonlara özgü dakiklik, zaman israfına dair derin reddediş, hızlandırılmış ritim ve toplumsal normlar da hikikomorinin zihinsel arkaplanını oluşturur (Kaneko, 2006: 246 aktaran Leonardsen, 2010: 216). Yapılan araştırmalar bugün sözkonusu izolasyon içinde yaşayanların sayısının yarım milyondan fazla olduğunu göstermektedir (Agerholm, 2016). Dahası otuz yıldan fazla bir süredir hikikomori olarak kalan bireylerin olduğu da bilinmektedir (Bowker, 2016). Hikikomori, medya söylemi içinde genellikle etnisite, cinsiyet ve sınıfla ilişkilendirilip; yalnızca çağdaş Japon toplumuna özgü bir durum olarak gösterilse de (Horiguchi, 2012; Horiguchi, 2013: 230), gerçekte bunlarla sınırlı değildir. Hikikomori tüm dünyayı hızlı bir şekilde etkisi altına alan bir eğilimin göstergesidir. Bu eğilim içinde bireyler daha mutlu, daha özgür ve daha başarılı olmak uğruna sınırsız ve ölçsüz bir mücadeleye zorlanmakta ve bunun sonucunda zamanla ruhsal ve mental aşınmalara uğramaktadırlar. Bu eksende toplumsal egemen söylemden kaçabilmek adına yalnız kalmayı, belli bir süre sonra da izole olmayı göze almakta ve kendileri için küçük oda-dünyalarında sanal bir hayat kurgulamaktadırlar. Ne var ki, hikikomori bu hayalin bir yanılsama olarak modern bireyin yıkımına dönüştüğü yeri mimlemektedir.

Yaklaşım ve Yöntem

¹ Japon kültüründe çocuklar geleneksel olarak ebeveynlerinin ama özellikle de annelerinin otoritesine yakın ve biraz da bağımlı olarak yetiştirilirler. Bu ikircikli sorun, ilk kez Takeo Doi'nin 1971'de yayımlanan "Amae no no Kōzō" adlı kitabında "Amae" kavramıyla literatüre girmiştir. Eserin İngilizcesi için bkz: The Anatomy of Dependence: The Key Analysis of Japanese Behavior (1981). English trans. John Bester (2nd ed.). Tokyo: Kodansha International

Teori eksenli literatürle desteklenen bu makale, oldukça popüler ve ciddi bir sorun olarak uluslararası akademik platformda sıklıkla ele alınmasına karşın Türkçe kaynaklarda eksik bırakılmış olan Hikikomori konusuna odaklanmaktadır. Hikikomori, tıpkı Japonya tarzı sıkı bir eğitim sistemine sahip olan ve gençlere ağır sorumlulukların yüklendiği Çin, Güney Kore ve Singapur gibi uzak doğu ülkelerinde sıklıkla görülse de, gençlerin odalarından çıkmayıp tüm zamanlarını ve enerjilerini teknolojiyle geçirmeleri sorununun her geçen gün büyüyen küresel bir rahatsızlık halini aldığı açıktır. Esasında çağdaş Japon kültürünün kendisi, tıpkı Hikikomoride olduğu gibi, diğer toplumlar için bir tür öncü-model nosyonuna sahiptir. Olabildiğince abartılı denebilecek tüketim alışkanlıklarıyla, sıradışı takıntılarıyla, kontrolsüz teknoloji yönelimleriyle ve kentlilik buhranlarıyla Japon toplumu, araçsallaşma yoluyla ilerlemeye çalışan tüm modern dünyanın önünde çelişki ve gerilimlerle dolu bir örnektir.

Örneğin fetişleşen özne-nesne ilişkisi, Japon popüler kültürü içinde *otaku*'da karşılık bulur. Otaku, ilgilendiği herhangi birşeye karşı marjinal olarak takıntılı bağımlılık düzeyinde zaman, enerji ve para harcayan kişidir. Bu bağımlılık Japon kültürüyle ilişkili olan anime, manga, televizyon dizisi ya da bilgisayar oyunu olabilir. Bu yönüyle Hikikomori, basitçe bir teknoloji bağımlılığı ya da teknoloji hastalığı olarak görülmemelidir. Teknoloji bu sürecin belki de yalnızca sığınak noktasıdır. İzolasyonu gerekli ve mümkün kılansa esasında gündelik yaşamın acımasız beklentileri ve gayri-insani işleyişinden başka birşey değildir. Bu açıdan mutlak bir şekilde olumlanmasa da, Hikikomori, bu çalışmada ima edildiği gibi, modern yaşama naif ve içsel bir tepki gösterme biçimi olarak görülebilir. Bu yaklaşım, hikikomoriyi kendileri için çıkış yolu bulamayan ve değişim konusunda da yeterli gücü toplayamayanların kuralsız karşılığı olarak yorumlayan Yong ve Kaneko'nun tespitine (2016: 16) daha yakındır.

Japonya'da beliren ama dünyayı hızla etkisi altına alan bu 'toplumdan uzak teknolojiyle başbaşa tekbaşınalık', sosyal bilimlerin birçok alt disiplini aktive ederek analiz edilebilecek karmaşık ve çok boyutlu bir konuya dönüşmüştür. Bu nedenle bu çalışma izolasyon, iletişimsizlik, aile yapısı, içsel gerilim, çatışma, toplumsal baskı, rekabetçilik, eğitim açmazları, sürekli başarılı olma sorunu, dakiklik, yorucu mesleki beklentiler, işsizlik, kontrolsüz büyüme, ilerleme ve gelişme paradoksu, hızlı kentleşme, bedensizleşme, dijital belirsizlik ve aidiyetsizlik gibi geniş kapsamlı ama bir o kadar da birbiriyle ilintili konuları öne çıkarmaktadır. Bu karmaşık iççelik hali, bir film senaryosunu andırmaktadır. Dahası modern bireyler, yaşamı bir film gibi kurgusalılık içinde yaşamaktadırlar. Özellikle Hikikomori'nin başat hastalık olduğu coğrafyalarda film yapmak veya film izlemek, sözkonusu felsefenin de önemli bir parçasıdır. Bu metinde de bu çerçevede filmlerden bahsedilmekte; daha açıkçası, filmler teorik analizin hareket güzergahı üzerine yerleştirilmektedir. Çalışmanın amacı, film analizlerini merkeze koymadan ama onlardan faydalanarak; bulaşıcı bir hastalık gibi dünyayı kuşatan Hikikomori'yi sinemasal yansımalarıyla birlikte ve neden - sonuç tartışması içinde ele almaktır.

Sinematik Yansımalar: Neden ve Sonuçlarıyla Hikikomori

Hikikomori birçok filmin ana teması olmuştur ve görünen o ki ileride daha fazla filme de ilham olacaktır. Nitekim teknoloji eksenli baskıcı toplumsal yaşam her geçen gün daha

büyük bir etkiyle dünyanın birçok köşesinde izlenmektedir. Bu nedenle makalenin bu bölümünde Hikikomori'yi filmler üzerinden ortaya koymakta fayda vardır. Söz konusu sorunsalı gündeme taşıyan filmler arasında en dikkat çekenlerinden biri 2008 yapımı Solak (Tobira no muka) filmidir. Filmde Hikikomori olan genç Hiroshi'nin durumu ailesi tarafından utanılacak bir durum olarak görüldüğü için aile dostlarından, komşulardan yani bir bütün olarak toplumdan saklanır. Gerçekten de Hikikomori'de hem neden hem de sonuç olarak "utandırma kültürü" (shame culture) öne çıkmaktadır. Bireylerin davranış ve tutumları üzerinden onları eleştirme, aşağılama ya da küçük düşürme tavrını ifade eden bu kültür (Benedict, 2005), özellikle Japonya gibi köklü gelenekleri ve yerleşik yaşam biçimi veya toplumsal kodları olan kadim coğrafyalarda belirlemektedir, ki filmdeki Hiroshi karakteri bu arkaplandan kaçabilmek için izolasyonu tercih etmekte ya da odasına sürüklenmektedir. Bunun sonucunda tepkisizliğe denk düşen ama mutsuz edici bir tür sessizliğe gömülmektedir.

Seçici konuşmazlık (selective mutism) olarak kavramsallaşan bu geri çekilme halinde olan hikikomorik karakterler kendilerine yabancılaştığı gibi etraflarındaki kalabalıklarla da arasına görünmez duvarlar örür (Hein, 2009: 146). Bir sonraki aşamada, aile içi iletişim aile üyelerinin kapılarla ayrıştırıldığı bir evin içinde yalnızca yemek alış verişine indirgenir. Hiroshi'nin annesi Yoshiko için de bu şekilde geride yalnızca bedensel bakımlarıyla ilgilenebileceği ve bir tek sesini duyabileceği bir ergen kalmıştır. Baba ise saatlerce ve devamlı çalışmak zorunda olduğundan eve yabancısıdır. Sorumluluk ve yük annenin üzerindedir. Bu nedenle Hikikomorik karakterin tek mutlak muhatabı annesidir. Bu anne figürü aynı zamanda hem baskılayıcı hem de kurtarıcı misyonunu üstlenmekte; çocuğuyla fiziksel yakınlık içinde zihinsel uzaklık açmazını tecrübe etmektedir. Hikikomori agorafobiyi² de da içinde barındırmaktadır. Nitekim Hikikomorik karakter evinden –hatta odasından çıkmaktan, kamusal alana girmekten, örneğin caddelerde ya da alışveriş mağazalarında gezinmekten hoşlanmaz. O toplu taşıma araçlarına binemez, kalabalıklara karışamaz, okula gidemez³ ve en sonunda da tek başına ölme⁴ yazgısını yaşar. İster doğal ister intiharla olsun, yalnız yaşanan bir hayatın yalnız başına sonlanması, izole biri için hiç de şaşırtıcı değildir. Bunda toplumsal gizlenmenin, erken emekliliğin ve ömür boyu bekarlığın da etkisi büyüktür (Nobel, 2010).

YouTube kanalında paylaşılan Hikikomori isimli yaklaşık üç dakikalık kısa animede sürekli e-posta kutusuna bakan ve her seferinde yeni mesajın gelmesiyle karamsarlaşan bir hikikomorinin hikayesi anlatılır. Filmde en fazla dikkat çeken sahnelerinden biri bir gölge olarak beliren annenin hikikomori olan çocuğunun kapısına yemeği bırakıp oradan ayrıldığı ve çocuğun da sadece kolunu uzatıp kapıdan yemeği aldığı sahnedir. Bu animede hikikomori olan kişi pencereden gelen ışıktan rahatsız olur, bu sebeple pencereyi bantlarla kapatır. Joon-ho Bong tarafından yönetilen Shaking Tokyo (2008) filminde de, bu bağlamda, evinden on yıldır dışarı çıkmayan orta yaşlı bir adamın hikayesi anlatılır. Filmin bir yerinde,

² Kelime anlamı "alan korkusu" olan agorafobi, kalabalık ve kamusal mekanlara dahil olma korkusudur.

³ Japonca literatürde Fushūgaku olarak kavramsallaştırılan hastalık, birçok sebebi olacak şekilde kalıcı olarak okula gidememe halini ifade etmektedir.

⁴ Japonya'da birçok birey yaşamının sonunda ölümle yalnız başına mücadele etmektedir, ki yine Japonca literatürde bu "tek başına ölme" durumu, Kodokushi kavramıyla söylemleştirilmiştir.

başkarakter “Ne zamandır bilmiyorum ama tuhaf bir şekilde televizyon izlemiyorum” der. Gerçekten de hikikomorinin zaman algısı bozulmuştur. Bu adam hissizlikle ve anlamsızlıkla yelkovanın akışını sadece izler ve fakat ona anlam verip aktivitelerini buna göre programlayamaz. Odasında üstüste yığılı sayısız tuvalet kağıdı rulosu, konserveler, boş pizza kutuları, kitaplar ve CD’ler vardır. Hikikomori de bu eşyaların ortasındaki bir nesne gibidir. Geçimini babasının gönderdiği parayla sağlayan bu adam, dışarıya erişimini sağladığı telefonu en fazla yemek sipariş etmek amacıyla kullanmaktadır. Şöyle der: “Zil çalar, kapı açılır. Siparişi alır, parayı verir, kapıyı kapatırım... Ve asla göz teması kurmam, onların yüzlerine bile bakmam. İnsanlarla ve gün ışığıyla gözgöze gelmekten nefret ederim”. Oysa filmde ilk gözgöze gelişi, pizzacı kızın kapıda beklerken depresyon olmaya başlamasıyla gerçekleşir. Bu an, hikikomorik karakterin depresyonla metaforize edilen bir iç sarsıntı yaşamaya neden olur. Bu derinlikli karşılaşma, onun başka bir insana tutunmasına ve dışarı çıkma konusunda aşk güdüsüyle harekete geçmesine neden olur.

Bir diğer film olan “Welcome to the N.H.K” animesinde de hikikomorik karakter, dar odasında dünyanın gitgide yaşanmaz bir yer olduğunu tasvir eden hayali yaratıklar ve komplolar üretmektedir. Onu duvarlarla çevrili bu odaya kapatan geçmiş deneyimlerini sıklıkla hatırlamakta ve böylece orada daha fazla kalma konusunda kendisini ikna etmektedir. Borçlarla, işsizlikle, başarısızlıklarla ve dışlanmışlıklarla dolu bir geçmişi yok saymanın veya onun üstesinden gelmenin başka bir yolu yok gibidir. Tüm bunların gölgesinde odasındaki herşey onu hipnotize eden bir büyücü gibidir. Kimsenin olmadığı bu odada eşyalar zamanla birer canlı kimliğe bürünerek Hikikomoriyle konuşmaya başlar. Örneğin bilgisayar şöyle der: “Her şey, seni izole etmek isteyen komplonun bir parçası”. Bu anime, tıpkı hikikomorinin ruh halindeki gibi karmaşık ve belirsiz hayallerle doludur.

Hikikomori üzerine yapılmış en başarılı film, 2009 Güney Kore yapımı olan ve yönetmenliğini Hae-jun Lee’nin yaptığı Kim’in Adası (Kimssi pyoryugi) filmidir. Film başrol oyuncusu Kim Seong-geun’un borçlarını öğrendikten sonra intihar etmek için köprüden nehre atlamasıyla başlar. Fakat ölmez. Kendine geldiğinde şehrin ortasında ama kimsenin yaşamadığı ıssız bir adada olduğunu farkeder. Üstelik yüzme de bilmemektedir. Buna rağmen nehri yüzerek geçmeyi dener, fakat beceremez. Her batışında *flashback*lerle Kim’in geçmişinde onu intihara sürükleyen nedenler gösterilir: aile baskısı, işsizlik, borçlar ve başarısız aşk ilişkileri. Bir an kendi kendine şöyle der: “Buradan kurtulsam ne değişecek ki?”. Bu arada Kim, filmde bazen kendi sesiyle bazen de bir dış sesle ifadelendirilir. Yani yönetmen böylece ara ara kendisiyle bazen mücadele eden Kim’e bazen de yol gösteren ikinci bir kişilik daha yükler. Örneğin bir sahnede “çok sıkıldım” diyen Kim’e karşılık dış sesi: “Bundan güzeli yok: Hayali kurulan bir sıkılma hissi” şeklinde yanıt verir.

Zamanla adaya alışmaya başlayan Kim, burada dilediği gibi ağlar, bağırır, çocukluğunda yediği ada çayı çiçeklerinden bulur, bunlarla mutlu olur ve sonra da cüzdanında taşıyageldiği tüm dünyevi ve bağlayıcı kimlik ve kredi kartlarından kurtulur. Şöyle der: “Yedi yıl ev almak için para biriktirdikten sonra sonunda evime kavuştum”. Kumsala yazdığı “Help” yazısını “Hello” olarak değiştirir. Fakat yine de tabiata uyum sağlamak – birçok filmde gösterilegeldiğinin aksine hiç de kolay değildir. Daha doğrusu, kolaylıklar sunan sayısız teknolojinin çevrelediği modern kent yaşamına alışmış biri için tüm

ihtiyaçların *manuel* olarak karşılanması gereken ıssız bir adada hayatta kalmak oldukça çetin bir iştir. Yine de tabiat, zorlayıcı kentsel ilişkilerin bir tür diyalektiği olarak Kim'e umut verir.

Aynı filmde bir de hikikomori olan bayan Kim vardır. Işık almayan odasında bilgisayarı başında bir simülasyon aleminde yaşamaktadır. Odaya kitlediği bedenini internet sörfleri aracılığıyla sanal olarak dönüştürmenin hayali ve yönelimi içindedir (Demir, 2016) . Şöyle der bayan Kim: “Odamdan hiçbir şey için çıkmama gerek yok. Birkaç tıklamayla herşeye kolayca sahip olabiliyorum. Gerçek olup olmaması önemli değil. Önemli olan yapılan yorumlar. İnternette istediğim kişi olabilirim. Yaş, yüz, iş. Herşey mümkün”. Fakat bu konfor, keyif ve özgürlük simülasyonu, bayan Kim'in gerçek hayatta gerçek insanlarla gerçek iletişim imkanlarını yitirmesine denk düşmektedir. Öyle ki kapısına gelen ve birşeye ihtiyacı olup olmadığını soran annesine bile, cep telefonu üzerinden mesajla “süt” yazarak yanıt verir.

Bayan Kim, sıradan bir insanın gündelik hayatta yaptığı herşeyi yanılısamalı olarak odasına uyarlamaktadır. Örneğin yatağından kalkmayı dışarı çıkmak, konserve yemeği kahvaltılık yapmak, odasında adımlamayı spor yapmak, bilgisayarı açmayı işe gitmek, klavyeyi silmeyi temizlik yapmak ve vantilatör karşısında durmayı da temiz hava almak olarak tasavvur etmektedir. Tatbikat sirenlerinin çaldığı sürede ıssızlaşan kenti fotoğraflamaya dair hobisi olan bayan Kim, bu sırada tesadüfen karşıdaki adada yardım bekleyen bay Kim'i farkederek ve zamanla onu izlemeye başlar. Help yazısının Hello olduğunu görünce kendisi için de umutlanır. 12 ay boyunca onu izleyip fotoğraflarını çektikten sonra, bir tür uzaylı daveti olarak algıladığı bu tesadüften kendisine artık odadan –hatta evden ayrılmanın vaktinin geldiği sonucunu çıkarır. Bunun için şişenin içine koyduğu mektubu ulaştırmak için bay Kim'in aylar önce atladığı köprüye gider. Bu yolculuk bayan Kim'in ifadesiyle “Amstrong'tan sonra insanlık için atılmış en büyük adımdır”.

Bayan Kim, içinde mektup olan şişeyi geceleyin kimseye görünmeden gittiği köprüden atar ve fakat bay Kim bunu ancak üç ay on yedi gün sonra bulur. Bay Kim mektubu tereddütle açar. İçinde yalnızca “Hello” yazmaktadır. Böylece izlendiğini anlar, önce tedirgin olsa da sonra kumsala “How are you” (Nasılsın) yazar. Bayan Kim artık bilgisayarından ve oda rutinlerinden uzaklaşarak tüm odağını adadaki uzak ama gerçek arkadaşı olan bay Kim'de toplar. Bir yerde “görüntüler ve sesler gittikçe netleşiyor” der. Bu arada bay Kim'in şehir hayatına dair en çok özlediği ve uğruna mısır yetiştirmeye başladığı börülce soslu erişte bay Kim kadar bayan Kim için de metaforik bir öneme sahiptir. Bay Kim fidanların boy vermesiyle yaşama umudunu canlı tutarken; bayan Kim de bay Kim'i uzaktan izledikten sonra ilk kez annesiyle yüzyüze konuşarak ondan mısır tohumları almasını ister. Yani mektup ve kumsala yazılan basit cümlelerle başlayan bu belirsiz ama yapıcı arkadaşlık zamanla iki tarafın da –uzun zamandır yitirdiği heyecanı ve umudu tüm gerçekliğiyle yeniden kazandırır.

Filmin kırılma sahnesi bay Kim'in sorduğu “Who are you” (Kimsin) sorusudur. Bayan Kim bu noktada önce başka birinin fotoğrafını göndermeyi denese de, bundan emin olamaz. Bu arada odasına dönüp bilgisayarını açtığında o güne kadar tasarladığı sahte dijital kimliklerin tek tek ifşa olduğunu anlar. Başka bir ifadeyle, el yordamıyla kurguladığı yüksek

çözünürlüklü kimlik artık çökmüştür. “Kimsin” sorusu böylece sentetik varlığın yıkımıyla birleşerek bayan Kim’i artık geri dönüşü olmayan mutlak bir tercihe zorlar. Yönetmen bu gerilimi o gece çıkan fırtınayla görselleştirir. O günün gecesinde adaya güvenlik görevlileri gelir ve bay Kim yakalanır. Tüm olan biteni izleyen hikikomori olan bayan Kim, yapay bir başka kimliğe bürünmeden, makyaj dahi yapmadan gün ışığında dışarı çıkar ve bay Kim’in serbest bırakıldığı yere ulaşmak için koşmaya başlar. Bay ve Bayan Kim’in kavuşmasıyla son bulan filmde aşk huzursuzluğun, izolasyonun ve umutsuzluğun antitezi olarak konumlandırılır.

Sanal mı çok ayartıcı; yoksa gerçek mi çok acımasız?

Hikikomori, daha önce de belirtildiği gibi, teknoloji ya da internet bağımlılığını içerir ama tümüyle ona indirgenemez. Nitekim hikikomoride aslanan bireyi kendine çeken oda içi faktörlerden ziyade; kopuşa neden olarak odanın dışındaki gerilimli hayattır. Bu anlamda kariyer stresi, rekabet, başarısız aşk ilişkileri ve ebeveynin aşırı ilgisizliği gibi aşırı baskıcılığı, teknolojik araçlara bağımlılık bu hastalığı tetiklemektedir. İnternet, cep telefonu ve diğer teknolojilerde beliren bağımlılık ve buna bağlı geri çekilmelerde sıkıntı, depresyon, öfke ve kaygı duyulsa da (Rosen, 2012: 62); hikikomoride belirgin bir tepkisizlik, hissizlik ve hareketsizlik hali vardır. Mutlak bir izolasyonda vücut bulan bu hal, bir zamanlar nefsin terbiyesi için inzivaya çekilen dervişler ya da manastıra kapanan keşişleri andırır. Onlar hayata yalnızca teknolojik bağlarla bağlanan ve odalarından çıkmayan, göz temasından bile sakınan bir nesildir. Öte yandan olanca davranış problemlerine rağmen, saldırganlık eğilimi göstermeyen hikikomorik bireyler, verilmediği sürece yemek yememekte, odalarından yalnızca tuvalet ihtiyacı için çıkmakta ve nadiren yıkanmaktadırlar.

Ev, onlar için artık mahremiyetten mahrumiyete dönüşmektedir. Daha açık bir ifadeyle, ev, içinde karşılıklı yapıcı, yakın ve işbirlikçi ilişkilerin sürdürüldüğü sıcak yuva dokusunu yitirmekte; bunun yerine eşyalardan, odalardan ve odaları ayıran duvarlardan oluşan bir inşaat formunu almaktadır. Bir zamanlar sığınmanın yeri olan ev, artık hapis hayatını, izolasyonu, içe gömülmeyi, saklanmayı, sakınmayı, bağlantısızlığı ve aynı zamanda teknolojiye indirgenmiş sanal iletişim tarzını ifade etmektedir. Yüzyüze gelme tahammülsüzlüğünü temsil eden hikikomori, bedeni olan ama gitgide daha fazla robotikleşen bir varlığı çağrıştırmaktadır. Dış dünyanın sonu gelmez ve dayanılmaz koşuşturmacı beklentilerine karşı böylesine gayri-insani bir tavırla odasının duvarlarını kendine kalkan yapan hikikomori, bir bakıma da mutlak iletişimsizliği tecrübe etmektedir. Başlarda bir tercih ya da zorunlu bir yönelim olarak beliren bu geri çekiliş, zamanla iradenin yerini önü alnamaz alışkanlıkların aldığı katılaşmaya bırakmaktadır. Massachusetts’ten bir hikikomori, BBC’de (2013) yayımlanan sözlerinde şunları söylemektedir: “Yaklaşık 12 yıl önce kendimi toplumdan uzak bir yere kapattım. Zamanımı yalnız başıma geçirdiğim bu durumdan hala kurtulmuş da değilim. Dışarı çıkmam ve böyle kafam rahat. Bizlerin kalkıştığı her işin eninde sonunda başarısızlıkla sonuçlanacağına dair yaşadığımız korku, bence benim gibi insanların en büyük sorunu. Herşey değişiyor ve artık herkes için az bir gayret ve bir eğitimle elde edilebilecek güvenli bir kariyer yok. Bizler evsiz kalmak gibi kötü istatistiklerin bir parçası olmaktan korkuyoruz”.

Yüzyüze etkileşimin önkoşul olmadığı dijital iletişim kanallarının açık olması da, hikikomoride sözkonusu devamlılığı etkileyen bir faktör olarak dikkat çekmektedir. Buna göre, odalarındaki bilgisayarlar veya cep telefonları aracılığıyla forumlarda yazışmakta ve – gerekliyse maille haberleşmektedirler. Hatta hikikomorilerin deneyim ve görüşlerini paylaşabilecekleri bir de chat sitesi mevcuttur.⁵ Bu sitede özellikle kendilerini dış dünyadan uzaklaştıran nedenleri başka insanlarla paylaşmakta ve belki de bu durumun kolektif yönelim olduğunu görmek istercesine bir avuntu ya da meşruiyet aramaktadırlar. Kullanıcıların gerçek isim ya da *nickname* kullanmak yerine *anonymous* (isimsiz) olarak belirttiği bu paylaşım platformunda bir kullanıcı şöyle demektedir: “Hayattan hiçbir beklentim ya da isteğim kalmadı, esasında hiçbir zaman da olmadı. Okulumun ilk yılları, orada başkaları tarafından eza görmek dışında hiçbir şeyin olmadığı konusunda beni ikna etmeye yetti... Sonunda geride ölümü beklemekten başka birşey kalmadı”. Bir diğeri de: “Ekimde bir iş buldum, senenin başında ise ayrıldım. Şimdi yeniden hikikomoriyim. Bu hayattan cidden nefret ediyorum. Keşke herşeyden uzak ıssız yerlere gidebilseydim. Ne var ki hayatta kalma konusunda çok aptalım. Keşke ölebilseydim” demektedir.

Sonuç

Son yıllarda özellikle Baudrillard, Castells ve Virilio gibi öncü düşünürlerin hem teorize ettiği hem de eleştirdiği simülasyon ve ağ toplumu tartışmalarının gölgesinde bugün dünyanın iletişim araçları itibarıyla küreyerelleştiği gerçekse de, bunun kendi içine kapanmış fanuslarda yaşayan online ama irtibatsız bir jenerasyonu kurguladığı da göz ardı edilemez. Buna göre, daha fazla sosyalleşmek, sınırları aşmak ve iletişim sınırlılıkları zorlamak fikriyle kışkırtılan 21.yüzyıl bireyi, bu zorlamaların tam tersine teptiği bir yalnızlığı, ıssızlığı ve aidiyetsizliği duyumsamaktadır. Teknolojinin getireceği varsayılan konfor tembelliğe, keyif amaçsızlığa, sahiplikler bağımlılığa, haz tatminsizliğe ve özgürlük de izolasyona evrilmiştir. Bu açıdan Japonya’da başlayan Hikikomori hastalığının farklı nosyonlarda da olsa dünyanın geri kalanına hızla yayılmasını beklemek sıradışı olmadığı gibi, bilişim eksenli akademik çalışmaların her geçen daha yoğun bir şekilde sosyoloji, psikoloji ve sosyal-psikoloji alanlar bağlamında incelenmesini tahmin etmek güç değildir.

Hikikomoride iletişim teknolojileri ve görsel kültürün cazibesi odaya kapanma arzusuyla birleşmektedir. Oda, bireyin dış dünyasıyla iç dünyasının arasında beklenti ve düzen farklılığından kaynaklanan gerilimin vücut bulduğu bir noktadır. Bu ikilemli çatışmanın uzantısı olarak modern bireyler –özellikle de gençler bir taraftan özgürlük söylemleriyle ayartılırken öte yandan toplumsalın sınırlandırıcı maskelerine zorlanırlar. Ayrıca bu birey aynı anda hem güzelliğin ve tutkulu aşkların hikayeleriyle doldurulurken hem de reel gündelik yaşamın ve bedenın açmazlarıyla boğuşurlar. Bir yandan zihni dinginliği ararken, öte yandan kentsel akışkanlığın içinde kaybolurlar.

⁵ Bu Chat sitesine <https://hikkichan.com/hikki/> linkiden erişilebilir.

Bir yandan yüzyüze iletişim imkanlarından faydalanmak isterken, öte yandan ilişkilerde idealize edilen tatmine dayalı tutumları sergilemekten her seferinde aciz kalırlar. Bir yandan doğal olana teşvik edilirken, öte yandan kusursuz başarıya – örneğin okulda tam not almaya şartlandırılırlar. Özetle modern bireyde cereyan eden hemen her türlü bağımlılık ve kopuşun ardında, bireylerin kendilerine vaat edilen cennetsi dünya ile gerçekte karşı karşıya kalınan hayal kırıcı dünyanın uyumsuzluğu kendini gösterir.

Hikikomori, kültürel olarak modernleşmeci akımlar ile geleneksel mirasın arasında kalmışlığı ifade etmektedir. Bir tarafta bireyciliği yücelten trendler, diğer taraftan güçlü olan ya da gücünü korumaya çalışan toplum değerlerinin çatışması ortaya hikikomoride somutlaşan kaotik bir durumu çıkarmaktadır. Bu paradoks, tabiat ve metafizik öğretilerle örülmüş mistik atmosferin, hızına yetişilmesi güç gündelik yaşam ve göz alıcı teknolojiyle karşılaşmasının da amorf bir çıktısıdır. Oysa teknoloji devriminin ilk yıllarında araçların yaşamı pratikleştireceği, işleri kolaylaştıracağı ve belli alanlarda özgürlük ve erişim imkanları sağlayacağı düşünülüyordu. Ne var ki, bugün özellikle iletişim teknolojilerinin kendisi birçok ruhsal yıkımın ve davranış bozukluğunun özünü oluşturmaktadır. Özelde “internet hastalıkları” olarak da literatürde yer bulan bu sarsıcı değişim, benliğin eş zamanlı olarak hem yüceltilmesine hem de yitirilmesine eşlik etmektedir. Ayrıca yeni suç türlerinin de ortaya çıkmasına neden olan bu dijital devrim, ilişkilerin kalıcı olmadığı açık bir kırılganlığa da eşlik etmektedir. Gerçek mekanlar ve gerçek etkinlikleri domine eden çelişkilerle dolu bu alemde bireyler hem kendilerini ifşa etmekte hem de gizleyebilmekte; böylece istedikleri rolü oynayabilme hürriyetiyle birlikte varlıklarına yabancılaşabilmektedirler. Hikikomori, bu açıdan, gerçek hayatta rol yapma yükümlülüğünden kaçmanın en marjinal versiyonu olarak farklı akademik çalışmalarda daha detaylı incelenmeye aday ve değer görünmektedir.

KAYNAKÇA

- Agerholm, H. (2016). “Half a million young people in Japan barely leave their homes”. *Independent*. 25 Eylül 2016. <http://www.independent.co.uk/news/world/asia/young-people-japan-hikikomori-anxiety-a7329396.html>.
- BBC (2013). Hikikomori: Your stories about refusing to leave bedrooms, 18 Temmuz 2013, <http://www.bbc.com/news/magazine-23255526>
- Benedict, R. (2005). *Chrysanthemum and the Sword: Patterns of Japanese Culture*. New York: Houghton Mifflin.
- Bowker, M. H. (2016). *Ideologies of Experience: Trauma, Failure, Deprivation, and the Abandonment of the Self*. New York ve Oxon: Routledge.
- Brinton, Mary (2011). *Lost in Transition: Youth, Work, and Instability in Postindustrial Japan*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Demir, Sertaç T. (2016). Dijital Aşklar: Sanallık ve Gerçeklik Arasında Bedenin, Mekânın ve İletişimin Tasarımı. *TRT Akademi*, 1 (2), 508–527.

- Doi, T. (1981). *The Anatomy of Dependence: The Key Analysis of Japanese Behavior*. Tokyo: Kodansha International
- Dziesinski, Michael J. (2003). *Hikikomori: Investigations into the phenomenon of acute social withdrawal in contemporary Japan*. (Research Paper), Honolulu: University of Hawai'i Manoa.
- Hein, P. (2009). *How the Japanese Became Foreign to Themselves: The Impact of Globalization on the Private and Public Spheres in Japan*. Münster: LIT Verlag.
- Horiguchi, Sachiko (Ed.). (2013). *Mental Health and Therapy in Japan: Conceptions Practices and Challenges. Critical Issues in Contemporary Japan*. London and New York: Routledge.
- Horiguchi, Sachiko (Eds.). (2012). *Hikikomori: How Private Isolation Caught the Public Eye. A Sociology of Japanese Youth: From Returnees to NEETs*. London and New York: Routledge, 122-138.
- Kaneko, S. (2006). Japan's Socially Withdrawn Youths and Time Constraints in Japanese Society, *Time and Society*, 15 (2-3): 233-249.
- Leonardsen, D. (2010). *Crime in Japan: Paradise Lost?*. New York: Palgrave Macmillan.
- Ministry of Health Labor and Welfare (2007) 10-dai, 20-dai wo chuushin to shita 'hikikomori' wo meguru chiiki seishin hoken katsudou no gaidorain <http://www.mhlw.go.jp/topics/2003/07/tp0728-1.html>.
- Nakagaito, M. (2004). Hikikomoro wo umu shakai [The Society which generates social withdrawal], *Japanese Journal of Addiction & Family*, 21 (1): 17-26.
- Nobel, J. (2010). Japan's 'Lonely Deaths': A Business Opportunity, *Time*, 6 Nisan 2010, <http://content.time.com/time/world/article/0,8599,1976952,00.html?xid=rss-topstories>
- Ronald, Richard ve Alexy, Allison (2011). *Home and Family in Japan: Continuity and Transformation*. Oxon ve New York: Routledge.
- Rosen, Larry D. (2012). *iDisorder: Understanding Our Obsession with Technology and Overcoming Its Hold on Us*. New York: Palgrave Macmillan.
- Saito, T. (1998). *Shakaiteki Hikikomori: Owaranai Shishunki (Social Withdrawal: Ongoing Adolescence)*. Tokyo: PHP.
- Saito, T. (2003). *Hikikomori bunkaron [Cultural Theory of Hikikomori]*. Tokto: Kinokuniya Shoten.
- Sennett, R. (2003). *Respect: The Formation of Character in a World of Inequality*. London, New York, Victoria, Toronto, New Delhi, Auckland and Rosebank, Penguin Books.
- Shimoyachi N. (2003). Group seeks care for socially withdrawn, 22 Nisan 2003, *The Japan Times*. http://www.japantimes.co.jp/news/2003/04/22/national/group-seeks-care-for-socially-withdrawn/#.WKgda_mLTcc
- Teo, A. R. (2010). A New Form of Social Withdrawal in Japan: A Review of Hikikomori. *The International Journal of Social Psychiatry*, 56 (2), 178-185.

Yong, R. and Kaneko, Y. (2016). Hikikomori, a Phenomenon of Social Withdrawal and Isolation in Young Adults Marked by an Anomic Response to Coping Difficulties: A Qualitative Study Exploring Individual Experiences from First- and Second-Person Perspectives. *Open Journal of Preventive Medicine*, 6, 1-20.